

Л.Ш. Динікова

Канд. культурології, старший викладач

КПІ імені Ігоря Сікорського

dynan@ukr.net

БІЛІНГВІСТИЧНА МОДЕЛЬ СОЦІУМУ В КОНТЕКСТІ ПОДОЛАННЯ КУЛЬТУРНИХ БАР'ЄРІВ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Фактором формування загальнонаціональної ідентичності виступає білінгвізм, що уможливорює конструктивне самовизначення в процесі міжетнічної комунікації, а також дає можливість долучитися до знань і практик, які сприяють адаптації в умовах міжкультурної комунікації [1]. Завдяки психологічному явищу перенесення дві мови – іноземна та рідна – вступають у складну взаємодію між собою. Кожну мову можна розглянути як цілісну систему, в якій все взаємопов'язане і взаємообумовлене.

У процесі крос-культурного діалогу з представниками інших культур, етносів володіння кількома мовами стає дедалі актуальнішим. Двомовність уможливорює здійснення професійної діяльності в полікультурному інтеграційному просторі, утворює сприятливий соціально-культурний фон у складній системі міжнаціональних відносин, сприяє подоланню культурних бар'єрів. Значення білінгвізму як соціокультурного явища сучасного суспільства незаперечна, оскільки розвиток двомовності сприяє зближенню народів, мирному вирішенню питань співіснування, виробленню навиків шанобливого ставлення до культури і мови, традицій і звичаїв інших народів, формування загальних завдань і цілей у процесі інтеграції.

Культурні лакуни та бар'єри виникають унаслідок розбіжностей між культурами. Ці розбіжності мають системний характер і зумовлені відмінностями в культурному досвіді різних культурних спільнот [2]. Саме на подолання таких культурних бар'єрів була спрямована діяльність Ісмаїла Гаспринського, видатного кримськотатарського діяча його прогресивна діяльність наприкінці XIX–на початку XX ст. визначила пріоритетні напрями розвитку культури, освіти, національної самосвідомості кримотатар.

Більшість кримськотатарського населення наприкінці XIX–на початку XX ст. не володіла російською мовою. Йому були недоступні книги, газети, журнали, що видавались російською мовою. Бібліотеки, яких було дуже мало, взагалі не мали книг рідною мовою. Населення було позбавлене можливості особистого спілкування з прогресивною частиною російської інтелігенції. Мовний бар'єр був дуже великою перешкодою для розширення культурного світогляду кримських татар, залучення їх до досягнень науки, техніки, мистецтва, літератури. Обмежені можливості отримання інформації гостро відчувалися в культурному і суспільному житті татар. Було утруднено спілкування з передовим російським учительським середовищем.

Однією з головних причин відставання просвітник бачив у неписьменності, відсутності європейської освіти. Крім того, елементарне незнання російської мови обмежувало кримських татар у напрямі їх правової обізнаності, від чого страждало багато людей. І. Гаспринський закликав до вивчення російської мови, вважаючи її засобом залучення до російської культури.

Просвітник писав: «Унаслідок незнання російської мови і писемності, кримські татари геть позбавлені можливості знайомитись з Росією і її життям, також як і отримати будь-які знання про покращення і

вдосконалення у сферах промисловості, землеробства і таке інше. Крім цього, нерідко найнеобхідніші урядові розпорядження не доходять до татарського народу в належному стані. Це вводить татар у ненавмисні омани і робить їх нещасливими». Відсутністю належної пропаганди кримськотатарською мовою він пояснював еміграцію кримських татар, їх ухиляння від служби в перші роки після введення загальної військової повинності: «До цих пір помітна недовіра до російської народної школи і таке інше є роковим наслідком повного незнання ними своєї вітчизни, її духу і порядку» [3, с. 13]. Багато непорозумінь, що були щоденною проблемою в житті простих кримських татар, були в більшості випадків пов'язані з неволодінням російською мовою, а тому і з неможливістю ознайомитись з відповідними офіційно перевіреними відомостями.

Для зміни ситуації, що склалась у цій справі, І. Гаспринський бажав стати корисним і рідному народові, і державі. Бажаючи використати можливості народної писемності кримських татар, І. Гаспринський писав міністру: «Щоб у цьому відношенні бути якимось корисними моїм співплемінникам і дати їм можливість орієнтуватись серед суперечливих, нерідко безглузвих відомостей і понять і щоб по можливості ознайомити їх з нашою просторою батьківщиною – я вважаю доцільним і наважився здійснити видання татарською мовою тижневого журналу» [3, с. 14].

З 1883 р. кримськотатарський просвітитель розпочав випуск першої друкованої газети кримських татар – «Терджиман-Перекладач». Це найзначніше національне видання відіграло провідну роль у модернізації мусульманської освіти, а дата виходу його першого номера – 10 квітня 1883 р. – стала відправною для історії кримськотатарської преси і публіцистики. Від самого початку І. Гаспринський задумав видавати газету «Терджман-Перекладач» як двомовну – всі матеріали мали друкуватись у

точному перекладі російською і кримськотатарською мовами. Дуже довго він був і майже єдиним автором, і перекладачем численних публікацій.

У першій редакційній статті І. Гаспринський писав про те, якою він бачить мету свого видання. Він розглядав її через програмні положення, відзначаючи при цьому, що російський текст збігатиметься зі зворотами тюркської мови і поняттями мусульман стосовно святості та серйозності всього друкованого, а також що «Терджиман-Перекладач» слугуватиме провідником тверезих, корисних свідчень з культурного життя в середовищі мусульман і своєю чергою знайомитиме російське з їх життям, поглядами і потребами. «При успіху справи, – писав І. Гаспринський, – я припускаю просити про дозвіл видавати популярне видання по-татарськи з паралельним перекладом на російську, оскільки, користуючись значною письменністю татар і татарок, можна, мені здається, вплинути на розумовий стан і послабити багато забобонів і помилок, що гальмують їх більш тісне і свідоме єднання з росіянами» [4, с. 2].

Боротьба як за збереження та розвиток рідної мови, так і за вивчення та поширення серед населення російської мови викликала глибоку повагу до І. Гаспринського серед усіх прошарків населення. Інтелектуальна еліта заможних мусульманських народів і країн досить тепло сприйняла появу газети з Бахчисарая.

Найширша географія розповсюдження газети «Терджиман-Перекладач» свідчить про її величезну популярність. Вона практично не знала територіальних меж, особливо в тих регіонах, де жили тюркомовні народи. Газета стала реальним зв'язком народів «Великого Турану» саме на культурному і просвітницькому теренах, що особливо притаманне всій прогресивній діяльності І. Гаспринського.

Білінгвістичний «Терджиман-Перекладач» дав кримським татарам усвідомлення культурної альтернативи, виявлення її абсолютної

відмінності від власної культури і, зрештою, встановлення толерантних стосунків з християнським світом, які взаємозбагачували обидві сторони як духовно, так і матеріально.

Таким чином, білінгвізм як інструмент міжкультурної комунікації, є функціонуючим джерелом розвитку культур і фактором регулювання внутрішнього життя культур, взаємодії між ними. Білінгвізм уможливорює кроскультурний діалог, який виступає способом інтеграції етнічних спільнот і передбачає здатність і бажання вступати у відносини, що характеризуються взаємовідповідальністю, як при ухваленні певних рішень, так і при виконанні спільних дій, на основі толерантності. Тобто білінгвізм сприяє створенню соціальної моделі культурологічного розвитку особистості, яка базується на загальнолюдських цінностях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сультимова Ж. Б. Двужычье как базовое основание межкультурной коммуникации: на материалах Республики Бурятия : автореф. дис. ... канд. культурол. / Жаргалма Будэжаповна Сультимова. – Восточно-Сибирская гос. академия культуры и искусств, 2005. – 17 с.

2. Трубнікова Ю. О. Інтеграція елементів крос-культурної комунікації в навчальний процес як ефективний механізм розширення запасу соціально-економічної лексики студентів / Ю. О. Трубнікова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. – 2011. – Вип. 11. – С. 425–430.

3. С. У. Эдебиятынъ тежамюлинде матбуатынъ ролю // Илери. – 1927. – № 3.

4. Чобан-заде Б. Газетеджилигимизинъ тарихына догъру. Биринджи девир / Б. Чобан-заде // Илери. – 1927. – № 9.